

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.010
у Національній академії внутрішніх справ
03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1*

ВІДГУК

**опонента на дисертацію Дульського Олександра Леонідовича
«Забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних
інтересів учасників проведення обшуку», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Європейський вектор розвитку України, обраний Урядом нашої країни, покладає на законотворців обов'язок із впровадження дійсно дієвих правових механізмів захисту прав, свобод та законних інтересів особи у кожній сфері суспільних відносин. І особливої гостроти дане питання набуває у сфері кримінального судочинства, де права і свободи людини можуть піддаватися суттєвому обмеженню. Зазначене обумовлено завдання держави із протидії злочинності, розкриттям кримінальних правопорушень. Останнє, в свою чергу, вимагає проведення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, а жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Зважаючи на викладене, перед науковою спільнотою, юристами та практиками стоїть доволі нелегке завдання – досягнути балансу між приватними та публічними інтересами під час проведення процесуальних дій, і особливо тих, які пов'язаних із обмеженням прав і свобод людини. Звісно, що не виключенням із цього питання є й забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку. Адже, як цілком слушно наголошує дисертант, проведення обшуку

традиційно належить до тих проблем, що привертають увагу дослідників через потенційну можливість істотного обмеження прав і законних інтересів учасників проведення обшуку, втручання з боку правоохоронних органів у сферу приватного життя людини.

Обшук є тією слідчою (розшуковою) дією, під час проведення якого найсуттєвіших обмежень зазнає право на недоторканність особи, її житла чи іншого володіння, що зумовлює необхідність чіткого правового регулювання підстав і порядку його проведення, повноважень сторони обвинувачення та слідчого судді, реалізації прав сторони захисту та інших учасників. Тому й цілком закономірно, що забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку залишається однією з найдискусійніших тем як для процесуалістів-теоретиків, так і для практичних працівників органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатів.

З огляду на викладене, не виникає жодних сумнівів, що тема дисертаційного дослідження Олександра Леонідовича Дульського «Забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку» є вельми актуальною. Насамперед, пояснюється це тим, що процес вибору і затвердження теми дисертації припав не лише на період впровадження КПК України у практичну діяльність, але й внесення до нього низки змін і доповнень, в тому числі стосовно порядку проведення обшуку, залучення до нього адвоката, захисника, тощо.

Окремо слід наголосити на тому, що новизна даної наукової праці зумовлена тим, що запропоноване автором дослідження проведене під кутом чітко визначеної теоретико-прикладної проблематики – забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку. Це, безперечно, можна вважати як одним із пріоритетних напрямів наукового пошуку, так і поглибленням вже існуючих наукових здобутків із означеної тематики.

На актуальність теми дослідження також вказує зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Зокрема, дисертацію виконано відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 року № 275. Також рецензована робота є складовою цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих дисертантом, у переважній своїй більшості є аргументованими і переконливими. Зазначене забезпечено застосуванням сучасних методів наукового пізнання, використанням широкого кола вітчизняних і зарубіжних літературних джерел. Зокрема, у роботі використані такі загальнонаукові та спеціальні методи, як діалектичний, історично-правовий, порівняльно-правовий, догматичний, системно-структурний, моделювання, соціологічний і та статистичний. Взаємопов'язуюче та взаємодоповнююче використання цих методів дало змогу автору здійснити тлумачення юридичних категорій, уточнити і поглибити понятійний апарат; виявити та охарактеризувати кореляційні зв'язки між обов'язками і повноваженнями сторони обвинувачення та сторони захисту, інших учасників проведення обшуку в частині забезпечення прав і законних інтересів учасників проведення обшуку, а також сформулювати відповідні пропозиції з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в аспекті предмета дослідження.

Джерельна база роботи є цілком репрезентативною, свідченням чого є значна кількість наукових та інших праць відомих правників (їх загальний список становить 254 найменування).

Системний аналіз положень дисертації О. Л. Дульського дає можливість офіційному опоненту прийти до однозначного висновку про те, що зміст роботи відповідає піднятій проблематиці. Задля забезпечення досягнення визначеної мети дисертантом цілком вірно й поступово були вирішені поставлені завдання.

Позитивно на достовірність наукових результатів також відбився аналіз нормативно-правових актів, що мають як загальноправове, так і спеціальне (у плані досліджуваних проблем) значення. Досить потужною є й емпірична база дослідження, яку склали зведені результати узагальнення практики надання слідчим суддею дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи за 87 архівними матеріалами кримінальних проваджень, внесеними до Єдиного реєстру досудових розслідувань і наданих протягом 2017–2019 років, дані анкетування 98 адвокатів і 101 слідчого органів досудового розслідування Національної поліції України у м. Києві; вивчення рішень ЄСПЛ, КСУ, інформаційних листів ВСУ й Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з питань, пов'язаних із предметом дослідження; порівняльно-правовий аналіз дотримання прав та законних інтересів учасників обшуку житла чи іншого володіння особи, особистого обшуку в Україні та деяких інших країнах англо-американської (Велика Британія, США) та романо-германської (ФРН, Франція) правових систем. Також під час підготовки дисертації автор використав особистий багаторічний досвід роботи адвокатом.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлена робота є одним із перших комплексних досліджень, яке присвячено вивченню проблемних аспектів забезпечення стороною захисту дотримання прав і законних інтересів учасників проведення обшуку. У

дисертації сформульовано низку нових положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе значення для науки кримінального процесуального права та правозастосовної практики.

Слід повністю підтримати дисертанта в тому, що до цього часу відповідні питання лише фрагментарно досліджувалися на доктринальному рівні та без належного наукового обґрунтування можливих шляхів усунення законодавчих прогалин й суперечностей в частині забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку. У роботі автору вдалося розв'язати завдання теоретико-прикладного характеру, з огляду на що схвалення заслуговують більшість положень, які виносяться на захист. До найвагоміших результатів, що визначають наукову новизну та виносяться на захист, належать такі:

у перше:

– проаналізовано рішення ЄСПЛ, правозастосовну практику України й обґрунтовано потребу належного унормування та додаткового закріплення в законодавстві процесуальної діяльності: 1) адвоката, який здійснює функцію захисту підозрюваного; 2) адвоката, який надає юридичну допомогу свідкові; 3) адвоката–представника потерпілого, а також надання їм рівних умов у частині виконання ними професійних обов'язків під час проведення обшуку;

– доведено, що учасники обшуку характеризуються відповідно до їхнього статусу як сторони кримінального провадження, виду обшуку, можливості ініціювання його проведення, обов'язковості або факультативності їх залучення, місця й ролі в доказуванні та здійснюваних ними функцій. З огляду на ці критерії представник сторони захисту (підозрюваний, захисник) може бути як обов'язковим учасником у випадку проведення обшуку за клопотанням сторони захисту, так і факультативним, коли цю слідчу (розшукову) дію (СРД) проводить сторона обвинувачення;

– досліджено неврегульовані й суперечливі питання проведення обшуку за клопотанням сторони захисту, як-от: 1) доказування стороною

захисту в суді наявності обставин об'єктивного характеру, що перешкоджали їй виконати ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів; 2) надходження ухвали слідчого судді про проведення обшуку до органу Національної поліції та організація його виконання; 3) застосування під час такого обшуку заходів процесуального примусу; 4) визначення місця зберігання речей та документів, вилучених під час обшуку за клопотанням сторони захисту, протоколу цієї процесуальної дії тощо; надано рекомендації щодо їх вирішення;

– запропоновано зміни й доповнення до пунктів 16¹, 25 частини 1 статті 3, статті 45, частини 5 статті 46, частини 1 статті 79, частини 2 статті 81, частини 2 статті 100, частин 1, 3 статті 107, частини 2 статті 166, частини 7 статті 223, частини 3 статті 234, частин 1, 4–7 та 10 статті 236 КПК України, спрямовані на реалізацію змагальності сторін й інших засад кримінального провадження.

Наведене наочно свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження О. Л. Дульським сформульовано низку нових положень і висновків, що мають не лише науково-теоретичне, але й практичне значення.

На переконання офіційного опонента, наукові положення і висновки викладені дисертантом цілком логічно, несуперечливо та з урахуванням ступеню їхньої новизни. Це беззаперечно дає змогу констатувати, що автору рецензованої наукової праці вдалося зосередитися на процесуальних аспектах забезпечення стороною захисту прав та законних інтересів учасників проведення обшуку. До того ж, він зумів виокремити найважливіші проблеми, що є характерними для цієї діяльності на сучасному етапі розвитку вітчизняного законодавства і практики його застосування.

О. Л. Дульський правильно побудував структуру роботи, здійснивши дослідження від загального до конкретного, що дозволило йому повно і всебічно дослідити основні проблемні питання, пов'язані із забезпечення стороною захисту прав та законних інтересів учасників проведення обшуку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *законотворчій діяльності* під час внесення змін і доповнень до КПК України з питань проведення обшуку (лист до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 26 березня 2020 року № 547/0/2-20);

– *практичній діяльності* Національної поліції України та Національної асоціації адвокатів України (НААУ) – під час підготовки, проведення та фіксації ходу й результатів обшуку, а також на заняттях у системі службової підготовки слідчих і підвищення кваліфікації адвокатів;

науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку й узагальнення положень кримінально-процесуального права та криміналістики, спрямованих на вдосконалення процесуального порядку й тактики проведення обшуку, врегулювання дій його учасників;

– *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Судові та правоохоронні органи України», «Складання кримінальних процесуальних документів», «Організація роботи слідчо-оперативної групи», «Адвокатура України».

Повнота викладення наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях за темою дисертації. Дисертація виконана автором самостійно, усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. У науковій статті «Процесуальна діяльність захисника з дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку», опублікованій у співавторстві, частка дисертанта становить 50 %. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використано.

Основні положення та висновки відображено у дев'яти наукових публікаціях, серед яких три статті – у журналах, включених МОН України

до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному журналі (Республіка Словаччина), а також у п'яти тезах, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій і круглих столів. Опубліковані статті повною мірою відображають окремі аспекти дослідження, що вказують на оригінальність та самостійність роботи.

Дисертація містить анотацію, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, що мають дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел (254 найменування на 25 сторінках) і п'ять додатків на 33 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 275 сторінок, із них основний текст дисертації – 216 сторінок. Це дає усі підстави ствердити, що в цілому дисертація оформлена відповідна до вимог, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Дисертація, підготовлена О. Л. Дульським, заслуговує на позитивну оцінку, але стосовно окремих положення слід висловити певні зауваження, які, на думку офіційного опонента, є дискусійними, з огляду на що можуть слугувати підґрунтям для обговорення під час публічного захисту.

Зауваження стосуються наступного.

1. Заслуговує на підтримку проведена автором робота щодо порівняльного аналізу законодавчого унормування забезпечення прав та законних інтересів учасників обшуку. Так, зі змісту анотації (с. 3) та підрозділу 1.3. «Порівняльно-правовий аналіз забезпечення прав та законних інтересів учасників обшуку в Україні та деяких інших країнах» (с. 58-81) вбачається, що дисертантом вивчено досвід держав англо-американської (Велика Британія, США), романо-германської (Республіка Австрія, ФРН, Французька Республіка) правових систем і країн ближнього зарубіжжя (Латвійська Республіка, Республіка Білорусь, Грузія, Республіка Киргизстан, Республіка Молдова, Російська Федерація). Водночас, серед поставлених на вирішення завдань вказано лише про порівняння законодавчого врегулювання забезпечення прав та законних інтересів учасників обшуку в Україні й у деяких інших країнах англо-американської

та романо-германської правових систем. Вважаємо, що дисертанту слід було більш чітко поставити дане завдання, що обумовило б, по-перше, наступну побудову логіки дослідження даного питання; по-друге, кореляцію вказаного завдання з відповідним текстовим наповненням підрозділу 1.3. роботи.

2. Розглядаючи генезис правової регламентації та відповідність нормам міжнародного права забезпечення прав та законних інтересів учасників обшуку (підрозділ 1.2. дисертації), дисертант підтримує наукову позицію щодо необхідності вдосконалення національного механізму виконання рішень Європейського суду з прав людини. Натомість, автор не наводить власного бачення стосовно можливих шляхів удосконалення чинного законодавства України з цього питання. Відтак, зважаючи на дійсну актуальність зазначеного напрямку, під час публічного захисту хотілось почути авторське бачення з означеного питання.

3. За результатами здійсненого аналізу КПК України та деяких іноземних країн дисертантом було виявлено, що підстави, коло учасників і процесуальний порядок проведення обшуку є схожим, а відмінності зумовлені правовими традиціями кожної країни. Зокрема, автор указує на той факт, що у низці держав, у яких високий рівень довіри до поліції, не передбачено залучення понятих. Реформування кримінального провадження в Україні відбувалося з урахуванням світового досвіду, зокрема законодавства країн Європи, однак інститут понятих збережено, хоча й видозмінено.

На сьогодні актуалізація означеного питання пов'язана із тим, що законодавець передбачив обов'язковість відеофіксації ходу та результатів проведення обшуку (абз. 2 ч. 1 ст. 107 КПК України), при цьому не скасувавши обов'язкову участь понятих (абз. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України). В цьому контексті, зважаючи на багаторічний досвід роботи дисертанта адвокатом, вбачається слушним висловлення ним під час захисту особистої позиції з приводу доцільності чи недоцільності скасування обов'язкової участі понятих під час обшуку за умови здійснення безперервної його відеофіксації.

Водночас, наведені зауваження відображають особисту думку опонента, тому жодним чином не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку роботи. Вони стосуються переважно спірних і дискусійних питань, котрі обумовлені непростим вектором дослідження, великою кількістю в ньому складних теоретичних і практичних питань, які потребують свого нагального вирішення.

ВИСНОВОК

Викладене вище дає підстави для остаточного висновку про, що дисертація *Дульського Олександра Леонідовича на тему «Забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку»* є завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка за своїм змістом і загальною спрямованістю відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

**Доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Сергій АБЛАМСЬКИЙ

